

کتاب
ناشر تخصصی
علوم انسانی

مشاوران آموزش

ناشر تخصصی
علوم انسانی

سرشناسه: رضایی، الهام، ۱۳۷۳-۱
عنوان و نام پدیدآور: هایلایت جامعه‌شناسی کنکور / الهام رضایی؛ ویراستاران ملیحه حشمتی، راحله احمدیان.
مشخصات نشر: تهران: مشاوران آموزش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص.: جدول: ۱۴/۵ X ۱۱، ۴س.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۸-۳۱۹-۴
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبای مختصر
شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۱۶۳۵۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبای

عنوان: هایلایت جامعه‌شناسی کنکور
ناشر: مشاوران آموزش
چاپخانه: چاپ ۷۷
شمارگان و قطع: ۲۵۰۰ جلد / جیبی
نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰
قیمت: ۳۹۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۸-۳۱۹-۴

دفتر انتشارات

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه

مهر، پلاک ۱۸. تلفن: ۶۶۹۵۳۲۰۵

دفتر فروش تلفن: ۶۶۹۷۵۷۲۷

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

آشنای با گروه تولید هایلایت جامعه‌شناسی کنکور

خانواده تألیف

مؤلف: الهام رضایی
ویراستاران: ملیحه حشمتی / راحله احمدیان

خانواده طراحی و چاپ

طراح جلد: آذر سعیدی‌منش
طراح لایوت: آذر سعیدی‌منش / الهام ابراهیمی
گرافیک: سها سلیمان‌زاده
رسم: عباس جعفری
نظارت بر چاپ: یاسمین بگلری
صفحه‌آرا: فاطمه نوری‌زاده
حروف‌چین:

پیشن گفتار

سخن ناشر

سال ۸۰ بود که در انتشارات مشاوران آموزش رویدادی بی‌سابقه اتفاق افتاد. برای اولین بار کتاب‌هایی را با عنوان کتاب‌های کوچک هدف‌دار تولید کردیم که دو نگاه عمده در تألیف آن در نظر گرفته بودیم:

یکی اینکه هر درسی را به مباحث گوناگون تقسیم کردیم و برای هر مبحث کتاب مستقل تألیف و چاپ کردیم. در آن دوران نوشتن کتاب‌های مبحثی امری نادر بود و عمده کتاب‌ها به‌صورت جامع تألیف و چاپ می‌شد.

دوم اینکه در شکل تألیف کتاب‌های کوچک، شیوه‌ای نوین از آموزش را جاری کردیم؛ شیوه‌ای که نشان می‌داد چطور آموزش مبتنی بر خلاصه ارائه نکنیم! چون هر خلاصه‌ای یعنی حذف کردن بخشی از واقعیت آموزشی.

استقبال بی‌نظیر دانش‌آموزان و دبیران از کتاب‌های کوچک ما نشان داد که تشخیص ما درست بود.

سال‌ها گذشت تا رسیدیم به سال ۱۴۰۰ و دوباره تصمیم گرفتیم سنت قدیم خودمان را در قالبی نوتر و با نامی جدید برای شما دانش‌آموزان عزیز آماده کنیم:

«مجموعه کتاب‌های هایلیت»

من به‌شخصه بسیار امیدوارم که هایلیت‌هایمان در نتیجه‌گیری برای رسیدن به اهدافتان مؤثر واقع شوند.

بدانید که حجم کوچک این کتاب‌ها نتیجه حذف نبوده؛ بلکه بر این اساس نوشتیم که همه آنچه مهم است را، به بهترین شکل یاد بگیرید.

آرزوی موفقیت برای دانش‌آموزان انسانی ایران عزیزمان دارم؛ دانش‌آموزانی که بار توسعه کشور بر دوش آنان است.

وحید تمنا

زمانی که کتاب تیزشیم را می‌نوشتیم، همواره نگران بودم؛ نگران از اینکه رویکرد جدیدی که در نگارش کتاب در پیش گرفتم، آن‌طور که می‌خواهم، جواب ندهد ... اما نتیجه که درآمد به من جسارت آن را داد تا دوباره در جامعه‌شناسی، نه با نگاه به کتاب‌های موجود، که با توجه به دغدغه دانش‌آموز، رویکردی جدید پیاده کنم. این بار اما در یک کتاب کوچک جمع‌وجور با نام هایلایت!

کتاب را که ورق می‌زنید، در هر درس، آنچه را برایتان **هایلایت** کرده‌ام می‌بینید:

«اصطلاح‌شناسی»، «متن‌خوانی» و «تحلیل متن»

• شده که با اصطلاحات کتاب جامعه‌شناسی، تشخیص آن‌ها از هم و فهمشان دست و پنجه نرم کرده باشید و هی فراموشتان شده باشد؟! پس با «اصطلاح‌شناسی» درسامه را شروع کنید.

• بعد از فهم اصطلاحات، به سراغ بدنه اصلی درس بروید و تمام اصطلاحاتی را که خوب یاد گرفته‌اید در این بخش به کار ببرید تا «متن‌خوانی» با توجه به کلیدواژه‌ها را یاد بگیرید.

• تخیل و تصور و تحلیل متن و ارتباط بین مفاهیم، خوراک جامعه‌شناسی است! پس وقت تخیل و «تحلیل متن» است. همه آنچه خوانده‌اید در یک نگاه مرور کنید.

خودتان استادید! بهتر می‌دانید که بعد از مطالعه درس، می‌توانید با «تمرین تستی»، با سؤالات (بیشتر) کنکوری و (کمتر) تألیفی، خودتان را محک بزنید!
«دسته کلیدتان» را گم نکنید! چون خبری از پاسخ تشریحی نیست!
اما یواش بگویم ... روی قفل‌های سرسخت، «شاه‌کلید» را امتحان کنید.

الهام رضایی

شماره ۱۰	
شماره ۱۱	<p>درس ۱: کنش‌های ما ۷ / درس ۲: پدیده‌های اجتماعی ۱۲ / درس ۳: جهان اجتماعی ۱۷ / درس ۴: اجزا و لایه‌های جهان اجتماعی ۲۲ / درس ۵: جهان‌های اجتماعی ۲۸ / درس ۶: پیامدهای جهان اجتماعی ۳۴ / درس ۷: ارزیابی جهان‌های اجتماعی ۴۰ / درس ۸: هویت ۴۵ / درس ۹: بازتولید هویت اجتماعی ۵۰ / درس ۱۰: تغییرات هویت اجتماعی ۵۴ / درس ۱۱: تحولات هویتی جهان اجتماعی ۵۹ / درس ۱۲: تحولات هویتی جهان اجتماعی ۶۶ / درس ۱۳: هویت ایرانی (۱) ۷۱ / درس ۱۵: هویت ایرانی (۳) ۷۶ / درس ۱۶: هویت ایرانی (۴) ۸۲</p>
شماره ۱۲	<p>درس ۱: جهان فرهنگی ۸۸ / درس ۲: فرهنگ جهانی ۹۳ / درس ۳: نمونه‌های فرهنگ جهانی (۱) ۹۸ / درس ۴: نمونه‌های فرهنگ جهانی (۲) ۱۰۴ / درس ۵: باورها و ارزش‌های بنیادین فرهنگ غرب ۱۱۰ / درس ۶: چگونگی تکوین فرهنگ معاصر غرب ۱۱۶ / درس ۷: جامعه جهانی ۱۲۳ / درس ۸: تحولات نظام جهانی ۱۳۰ / درس ۹: جهان دوقطبی ۱۳۷ / درس ۱۰: جنگ‌ها و تقابل‌های جهانی ۱۴۳ / درس ۱۱: بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی ۱۴۹ / درس ۱۲: بحران‌های معرفتی و معنوی ۱۵۵ / درس ۱۳: سرآغاز بیداری اسلامی ۱۶۱ / درس ۱۴: انقلاب اسلامی ایران، نقطه عطف بیداری اسلامی ۱۶۷ / درس ۱۵: افق بیداری اسلامی ۱۷۴</p>
شماره ۱۳	<p>درس ۱: ذخیره دانشی ۱۸۲ / درس ۲: علوم اجتماعی ۱۸۸ / درس ۳: نظم اجتماعی ۱۹۳ / درس ۴: کنش اجتماعی ۲۰۰ / درس ۵: معنای زندگی ۲۰۵ / درس ۶: قدرت اجتماعی ۲۱۰ / درس ۷: نابرابری اجتماعی ۲۲۰ / درس ۸: سیاست هویت ۲۳۱ / درس ۹: پیشینه علوم اجتماعی در جهان اسلام ۲۳۶ / درس ۱۰: افق علوم اجتماعی در جهان اسلام ۲۴۲ / آزمون جامع ۲۴۷</p>

نظم اجتماعی

درس ۳

ب طرح‌گوشی

اصطلاح‌شناسی

نظم: قرار گرفتن هر پدیده در جای خود
آشنایی‌زدایی (عادت‌زدایی): نگاه کردن به امور آشنا و مأنوس از دید یک فرد غریبه و مشاهده نظم در کنار بی‌نظمی
نظم اجتماعی: نظمی که در نتیجه زندگی در اجتماع و پذیرفتن قواعد آن به وجود می‌آید.

قواعد اجتماعی: قوانینی که انسان‌ها برای با هم زندگی کردن می‌پذیرند.

نظام اجتماعی: یک ساختار اجتماعی پویا

ساختار اجتماعی: ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی

هم‌تغییری: زمانی که تغییر در یک پدیده موجب تغییر در پدیده‌ای دیگر شود، این دو پدیده «هم‌تغییر» هستند.

تبیین: بیان چرایی یک پدیده یا نشان دادن علت ایجاد یا از بین رفتن آن

فیزیک اجتماعی: نام اولیه جامعه‌شناسی در قرن ۱۹ که توسط «آگوست کنت» مطرح شد.

متن‌خوانی

در زندگی ما، همواره نظم وجود دارد و ما اغلب آن را رعایت می‌کنیم؛ هرچند که از روی عادت، بیشتر مواقع از نقش و اهمیت آن‌ها در زندگی خود غافلیم. جامعه‌شناسان برای شناخت نظم راه حل آشنایی‌زدایی را مطرح می‌کنند که در این حالت می‌توان از امور آشنا و مأنوس آشنایی‌زدایی کرد و آن‌ها را طوری دیگر دید.

نظم اجتماعی

نظم اجتماعی چه کمکی به ما می‌کند؟

● میزان توقع و انتظار ما از دیگران را مشخص می‌کند.

● نمونه‌هایی انتظاری که از یک پلیس داریم با انتظاراتمان از یک پزشک یا راننده تاکسی متفاوت است.

چگونه به وجود می‌آیند؟

چگونه تداوم می‌یابند؟

چگونه تغییر می‌کنند؟

سؤالات مهم جامعه‌شناسان در مورد نظم اجتماعی

● نمونه‌هایی در جوامع مختلف هم افراد کاملاً قانون‌گرا هستند که به قوانین رسمی و غیررسمی احترام می‌گذارند و هم افراد قانون‌گریز که جرم و جنایت را ایجاد می‌کنند. پاسخ به چگونگی این مسئله برعهده جامعه‌شناسان است.

علاوه بر نظم و قواعد اجتماعی، در یک جامعه و در میان انسان‌ها قواعد دیگری نیز در جریان است؛ مثل قواعد سیاسی، اقتصادی و ...

این قواعد چگونه با هم هماهنگ می‌شوند؟

● ساختار اجتماعی چگونگی ارتباط و پیوند میان پدیده‌های اجتماعی را مشخص می‌کند.

● نکته‌کنوری ساختار اجتماعی هنگامی که به جریان می‌افتد و به درستی عمل می‌کند (بخش‌های مختلف را هماهنگ می‌کند و در دل آن، قواعد مختلف و پدیده‌های مختلف بر هم اثر متقابل می‌گذارند) پویا می‌شود و یک نظام اجتماعی را ایجاد می‌کند که این نظام اجتماعی می‌تواند در خود یا محیط خود تغییراتی به وجود آورد.

● نمونه‌هایی نظام اجتماعی با اتخاذ سیاست‌های جمعیتی در خود تغییرات ایجاد می‌کند و با افزایش یا کاهش برداشت از منابع تجدیدناپذیر در محیط خود تغییر ایجاد می‌کند.

① رویکرد تبیینی (پوزیتیویستی، اثبات‌گرا، تجربی)

② رویکرد تفسیری (تفهیمی)

③ رویکرد انتقادی (تجویزی)

رویکردهای جامعه‌شناسی

۱. جامعه‌شناسی تبیینی

زمان پیدایش ← اوایل قرن ۱۹

نام اولیه ← فیزیک اجتماعی

سردمدار ← آگوست کنت

تاریخچه ← زمانی مطرح شد که دانش علمی و تجربی و به‌خصوص فیزیک در اوج خود بود و از این رو جامعه‌شناسی نیز در زمره علوم ابزاری قرار گرفت و تلاش شد که پدیده‌های اجتماعی و انسانی نیز با روش طبیعی مطالعه شوند.

جامعه: شبیه موجود زنده است. فقط می‌توان با روش ابزاری جامعه را شناخت؛ اما توانایی ایجاد تغییر بنیادین در آن وجود ندارد.

نظریات نسبت به نظم اجتماعی: جامعه و نظم اجتماعی براساس مناسبات بیرونی مبتنی بر ترس، اجبار و قرارداد توضیح داده می‌شود.

انسان: یک موجود طبیعی پیچیده همانند سایر موجودات است.

نکته-کنکوری این رویکرد می‌خواست انسان را بر طبیعت مسلط کند؛ اما آن را مغلوب جامعه ساخت.

موضوع ← پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی

روش ← حس و تجربه (نگاه از بیرون)

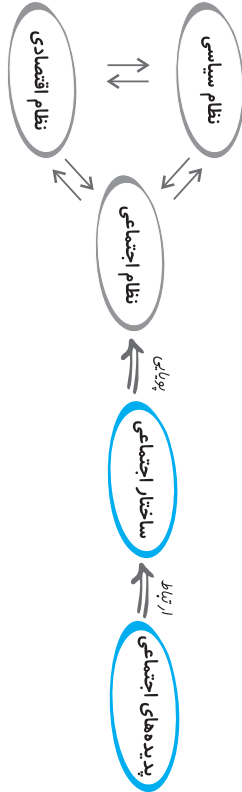
هدف ← پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی

ادعا ← یکسان‌انگاری طبیعت و جامعه + رشد تک‌خطی و طولی جوامع (تفاوت

کمی میان جوامع برقرار است.)

تحلیل متن

۱۸۲. ارتباط هر یک از موارد زیر در کدام گزینه به درستی آمده است؟

- نظام اجتماعی و ساختار اجتماعی

- نظم اجتماعی و قواعد اجتماعی

- ساختار اجتماعی و سازمان

۱ ساختار اجتماعی یک نظام اجتماعی پویاست. - قواعد اجتماعی در نتیجه نظم اجتماعی ایجاد می‌شود. - سازمان مجموعه‌ای از ساختارهای اجتماعی است.

۲ نظام اجتماعی یک ساختار اجتماعی پویاست. - نظم اجتماعی در نتیجه قواعد اجتماعی برقرار می‌شود. - ساختار اجتماعی در سازمان نمود پیدا می‌کند.

۳ نظام اجتماعی مقدم بر ساختار اجتماعی است. - قواعد اجتماعی مقدمه نظم اجتماعی است. - ساختار اجتماعی مجموعه‌ای در سازمان‌ها است.

۴ ساختار اجتماعی مقدم بر نظام اجتماعی است. - نظم اجتماعی ایجادکننده قواعد اجتماعی است. - سازمان در ساختار اجتماعی نمود پیدا می‌کند.

۱۸۳. جاهای خالی جدول زیر، به ترتیب با کدام گزینه کامل می‌شود؟

اصطلاح	تعریف
«الف»	تغییر در یک پدیده اجتماعی با تغییر در پدیده‌ای دیگر همراه است.
نظام اجتماعی	«ب»
«پ»	وحدت روش علوم

۱ نظم اجتماعی - ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی - جامعه‌شناسی تفسیری

۲ نظم اجتماعی - مفهومی مرتبط با نظم - جامعه‌شناسی پوزیتیویستی

۳ هم‌تغییری - تعیین‌کننده جای قرارگیری پدیده‌ها - تبیین

۴ هم‌تغییری - یک ساختار اجتماعی پویا - پوزیتیویسم

۱۸۴. «زمان پیدایش»، «نام اولیه»، «سردمدار»، «روش» و «موضوع» جامعه‌شناسی تبیینی، به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

۱ قرن ۱۹ - جامعه‌شناسی پوزیتیویستی - مارکس - طبیعی و تجربی - کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها

۲ اواخر قرن ۱۹ - فیزیک اجتماعی - ماکس وبر - نگاه از بیرون - پدیده‌های طبیعی همانند پدیده‌های اجتماعی

۳ اوایل قرن ۱۹ - فیزیک اجتماعی - آگوست کنت - حس و تجربه - پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی

۴ قرن ۱۹ - دانش ابزاری - ویلهلم دیلتای - حسی و طبیعی - کنش‌های اجتماعی و پیامد آن‌ها

۱۸۵. درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را در مورد رویکرد تبیینی مشخص کنید.

- در این رویکرد، روش مطالعه پدیده‌های طبیعی و جامعه، یکسان است.

- نظم اجتماعی را بیشتر براساس مناسبات بیرونی توضیح می‌دهد.

- نسبت به انواع رویکردهای جامعه‌شناسی، از علوم طبیعی دورتر است.

- می‌خواست انسان را بر طبیعت مسلط کند؛ اما او را مغلوب طبیعت ساخت.

۱ د - د - ن - ن

۲ ن - د - د - ن

۳ د - ن - د - ن

۴ ن - ن - د - د

۱۸۶. کدام گزینه در مورد رویکرد تبیینی نادرست است؟

۱ جامعه و نظم اجتماعی را براساس روابط و مناسبات بیرونی مبتنی بر قرارداد، ترس و اجبار می‌داند.

۲ جوامعی که نظم اجتماعی را براساس الگوی تبیینی برقرار می‌کنند، در جلب مشارکت افراد براساس میل، رضایت و رغبت، موفق عمل می‌کنند.

۳ انسان صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده‌تر از سایر موجودات دانسته می‌شود.

۴ رویکرد تبیینی در جامعه‌شناسی، همان رویکرد پوزیتیویستی به معنای وحدت روش علوم است.

شاه کلید

- نظم اجتماعی و قواعد اجتماعی ← نظم اجتماعی در نتیجه قواعد اجتماعی برقرار می‌شود.
- ساختار اجتماعی و سازمان ← ساختار اجتماعی در سازمان نمود پیدا می‌کند.
- ساختار اجتماعی و پدیده‌های اجتماعی ← ساختار اجتماعی چگونگی پیوند و ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی مختلف است.
- جامعه‌شناسی تبیینی = جامعه‌شناسی پوزیتیویستی
- تبیین = وحدت روش علوم ← در همه دانش‌های علمی روش مطالعه یکسان و آن روش تجربی است.
- جوامعی که نظم اجتماعی را براساس مناسبات بیرونی توضیح می‌دهند:
  - موفق در ← پیش‌بینی رفتارها با تطمیع و تهدید و اجبار
  - ناموفق در ← جلب مشارکت افراد براساس میل و رضایت و رغبت

۱۸۵) گزینه ۱

۱۸۴) گزینه ۳

۱۸۳) گزینه ۴

۱۸۲) گزینه ۲

۱۸۶) گزینه ۲

قدرت اجتماعی

درس ۶

ب) ترجمه کلمات

اصطلاح‌شناسی

قدرت: موجودی که بتواند کاری را با آگاهی و اراده خود انجام دهد، دارای قدرت است.
قدرت فردی: قدرتی با دامنه محدود است؛ چراکه انسان نمی‌تواند همه نیازهای خود را به تنهایی برآورده کند.

قدرت اجتماعی: این نوع قدرت هنگامی پیدا می‌شود که انسان برای رسیدن به اهداف خود بتواند بر اراده دیگران تأثیر بگذارد و کار ارادی دیگران را به خدمت بگیرد.
تبعیت: پیروی و اطاعت

تبعیت با گراهِت: تبعیتی که ناشی از تهدید و ترس باشد.

تبعیت با رضایت: تبعیتی که با رضایت و میل درونی در ارتباط است.

مقبولیت: قدرتی که بدون استفاده از زور و تهدید و با رضایت تبعیت‌کننده به دست می‌آید، دارای مقبولیت است.

مشروعیت: قدرتی که مطابق با یک نظام عقیدتی و ارزشی صحیح اعمال شود و به نوعی مطابق قانون و حکم الهی باشد، دارای مشروعیت است.

قدرت سخت: قدرتی که از طریق ابزارهای خشن، با زور و به‌طور آشکار، توسط نهادهای نظامی اعمال می‌شود.

قدرت نرم: قدرتی که به شکل پنهان و از طریق نفوذ فرهنگی، با کمک ابزارهایی مانند رسانه‌ها و نهادهای آموزشی اعمال می‌شود.

سلبریتی: ستاره و فرد مشهوری که معروفیت خود را مدیون رسانه است و رسانه نیز از طریق او درآمدزایی می‌کند. این سلبریتی‌ها، گاهی جریان‌ساز شده و جنبش‌هایی را به راه می‌اندازند.

هژمونی: سلطه‌ای است که به شیوه فرهنگی اعمال می‌شود، مثل استفاده از هنر و رسانه برای مهندسی رضایت عمومی و توجیه برتری‌جویی خود. سلطه هژمونیک بیشتر مورد رضایت قرار می‌گیرد.

اسلام‌هراسی: ابزار رسانه‌های آمریکایی برای بسط هژمونی خود، به طوری که مردم جهان را برای مقابله با اسلام همراه و راضی کنند.

انقلاب‌های رنگین: انقلاب‌هایی که با استفاده از قدرت نرم رسانه‌ها درصدد براندازی حکومت‌های مخالف غرب برآمدند. ← **انقلاب نارنجی در اوکراین و انقلاب گل سرخ در گرجستان**

سیاست: هرگاه قدرت برای رسیدن به یک هدف معین سازمان یابد، سیاست پدید می‌آید. پس سیاست یعنی اعمال قدرت سازمان‌یافته برای رسیدن به هدف.

نظام سیاسی: مجموعه سازوکارهایی که برای اعمال سیاست‌های جهان اجتماعی وجود دارد، نظام سیاسی را ایجاد می‌کند.

موناشری: یکی از انواع نظام‌های سیاسی ارسطو که در آن یک فرد براساس فضیلت حکومت می‌کند.

استبدادی: یکی از انواع نظام‌های سیاسی ارسطو که در آن یک فرد براساس خواست و میل خود حکومت می‌کند. (نوع منفی و انحراف‌یافته موناشری)

آریستوکراسی: یکی از انواع نظام‌های سیاسی ارسطو که در آن اقلیت براساس فضیلت حکومت کنند.

الیگارشی: یکی از انواع نظام‌های سیاسی ارسطو که در آن اقلیت براساس خواست و میل خود حکومت می‌کنند. (نوع منفی و انحراف‌یافته آریستوکراسی)

جمهوری: یکی از انواع نظام‌های سیاسی ارسطو که در آن اکثریت براساس فضیلت حکومت می‌کنند.

دموکراسی: یکی از انواع نظام‌های سیاسی ارسطو که در آن اکثریت براساس خواست و میل خود حکومت می‌کنند. (نوع منفی و انحراف‌یافته جمهوری)

نظام سیاسی دین‌مدار: یکی از انواع نظام‌های سیاسی فارابی که براساس احکام و قوانین الهی سازمان می‌یابد.

نظام سیاسی دنیامدار: یکی از انواع نظام‌های سیاسی فارابی که فقط ارزش‌ها و آرمان‌های دنیوی و این‌جهانی را مورد توجه قرار می‌دهد.

لیبرال دموکراسی: نوعی نظام سیاسی دنیوی و سکولار که ترکیبی از لیبرالیسم و دموکراسی است، براساس خواست مردم شکل می‌گیرد و هیچ حقیقت و فضیلتی را که مستقل از خواست و ارادهٔ مردم باشد به رسمیت نمی‌شناسد.

جمهوری اسلامی: نوعی نظام سیاسی که مورد توجه جهان اسلام قرار گرفته و در آن مردم جامعه خودشان سرنوشت سیاسی خود را تعیین می‌کنند و نظام سیاسی براساس عقاید و ارزش‌های اسلامی سازمان پیدا می‌کند.

اصطلاحات این درس کمی زیاد بود. آره؟ اما تکرار نباشید، اگر خوب بهوشون نگاه کنید به‌پورایی آشنا به نظر می‌رسن، درسته؟ دلیلش اینته که شما در درس ۱۵ پایهٔ دهم هم این مطالب را خوانده‌اید! حالا برویم سراغ متن این درس.

متن خوانی

انواع قدرت

① **قدرت فردی:** قدرتی محدود است و انسان نمی‌تواند برای رفع همهٔ نیازهای خود، فقط از این قدرت استفاده کند.

② **قدرت اجتماعی:** قدرتی است که با تأثیرگذاری بر ارادهٔ دیگری یا به نوعی به خدمت گرفتن ارادهٔ فرد دیگری به دست می‌آوریم.

تأثیرگذاری: فقط افراد قدرت اجتماعی ندارند! بلکه نهادها و سازمان‌ها و جوامع نیز دارای قدرت اجتماعی هستند.

نمونه‌های دولت چین در سال ۱۹۸۰: برای خانواده‌هایی که بیش از یک فرزند به دنیا می‌آوردند، جریمه در نظر می‌گرفت و فرزند دوم را از تسهیلات و امکانات دولتی محروم می‌کرد.

❓ راه تأثیرگذاری بر ارادهٔ دیگران چیست؟

⊖ جلب تبعیت آن‌ها! چراکه هیچ قدرت اجتماعی بدون بذیرش و توافق دیگران پدید نمی‌آید. حال این تبعیت خود انواعی دارد:

تبعیت با کراهت: از روی ترس و تهدید ← **تلاش** تا زمان برداشته شدن زور و تهدید
تبعیت با رضایت: ناشی از رضایت و میل درونی ← **تلقین** تا ادامه داشتن مقبولیت

انواع قدرت اجتماعی

الف) قدرت مقبول: قدرتی است بر مدار خواست و ارادهٔ تبعیت‌کنندگان که با رضایت آن‌ها ایجاد می‌شود.

ب) قدرت مشروع: قدرتی است بر مدار حق و باطل که مطابق قانون و حکم الهی اعمال قدرت می‌کند.

قدرت مقبول مشروع چه نوع قدرتی است؟

قدرتی که مطابق قانون و حکم الهی باشد و تبعیت از آن نیز با میل و رضایت همراه باشد. **کتب کتوری** در جامعه‌ای با فرهنگ دینی، قدرت نامشروع نمی‌تواند مقبولیت داشته باشد.

پ) قدرت سخت: آشکار، نظامی، ابزار خشن ← **سلطهٔ سیاسی و اقتصادی**

ت) قدرت نرم: پنهان، فرهنگی، ابزار رسانه و نهاد آموزشی ← **سلطهٔ فرهنگی**

نظام سیاسی و انواع آن

نظام‌های سیاسی همان مجموعهٔ سازوکارهایی هستند که برای اعمال سیاست در یک جهان اجتماعی، استفاده می‌شوند.

حال دسته‌بندی‌های مختلفی از انواع نظام سیاسی ارائه شده است که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱) دسته‌بندی ارسطو از نظام‌های سیاسی:

براساس خواست و میل حاکم	براساس فضیلت	روش حکومت تعداد حاکمان
استبدادی	موناشری	فرد
الیگارش‌ی	آریستوکراسی	اقلیت
دموکراسی	جمهوری	اکثریت

۲) دسته‌بندی فارابی از نظام‌های سیاسی:

نظام‌های دینامدار	نظام‌های دین‌مدار
براساس ارزش‌ها و آرمان‌های دنیوی	براساس احکام و قوانین الهی

۳) دو نظام سیاسی دیگر:

- * لیبرال دموکراسی = لیبرالیسم + دموکراسی ← دنیوی و سکولار / سازگار با فرهنگ غرب / آزادی به‌عنوان مهم‌ترین ارزش اجتماعی / مقبول و نامشروع
- * جمهوری اسلامی = جمهوری + اسلامی ← دینی براساس ارزش‌های اسلامی / مورد توجه جهان اسلام / شناخت ارزش‌ها با عقل و وحی / مقبول و مشروع

داوری علمی ارزش‌های سیاسی

امور سیاسی، امور خنثی نیستند و همواره می‌توانند مورد رد یا تأیید انسان‌ها یا ستایش و نکوهش آن‌ها قرار بگیرند.

بنابراین یکی از وظایف جامعه‌شناسی مطالعه ارزش‌های سیاسی و اجتماعی است.

حال جامعه‌شناسی مسیرهای مختلفی را برای مطالعه این ارزش‌ها پیموده است:

۱) در جامعه‌شناسی تبیینی ← مطالعه در جهان اجتماعی مانند جهان طبیعی است و نتیجه به دست آمده به همه جوامع تعمیم داده می‌شود؛ ← پس اساساً ارزش‌های سیاسی را قابل مطالعه علمی نمی‌داند و با ارزش‌زدایی و معنازدایی از قدرت، آن را به‌عنوان پدیده‌ای خنثی مطالعه می‌کند.

۲) در جامعه‌شناسی تفسیری ← فقط به توصیف ارزش‌ها و نظام‌های سیاسی بسنده می‌شود و ملاک و معیاری برای ارزیابی آن‌ها ارائه نمی‌دهد. ← نتیجه رویکردی جدید در جامعه‌شناسی مطرح شد تحت عنوان رویکرد انتقادی که:

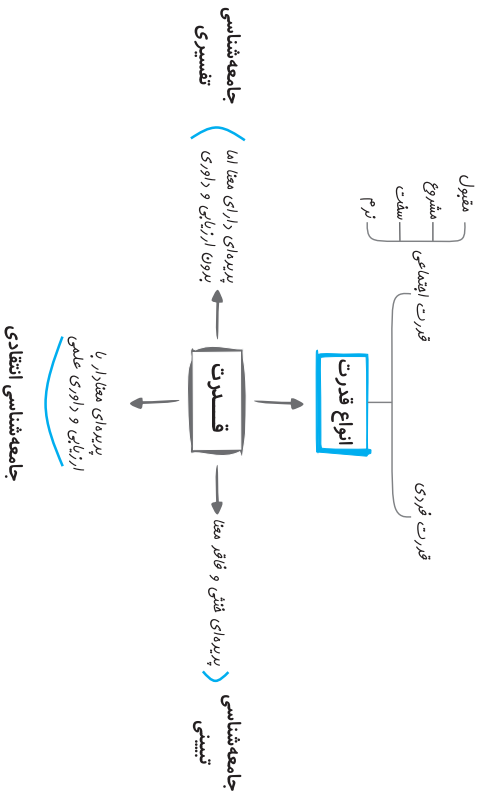
هر دو رویکرد قبل را محافظه‌کار می‌دانست.

به‌دنبال یافتن راهی برای داوری علمی ارزش‌های اجتماعی به‌ویژه در عرصه قدرت بود.

در درس بعدی مفصل در موردش می‌فوانیم.

تحلیل متن

۱۹۹. اشتراک نظر «نظام سیاسی مونارشی و استبدادی»، «دیلتای و وبر» و «ارسطو و فارابی» در

(سراسری ۹۴، با تغییر)

چه زمینه‌هایی است؟

- ۱ خواست و میل حاکم - فهم پدیده‌های اجتماعی - کاوش درباره عقل نظری و عملی
- ۲ تعداد حاکمان - تفاوت موضوع علوم انسانی و طبیعی - نظریه سیاسی
- ۳ تعداد حاکمان - دیدگاه‌های محافظه‌کارانه - تفاوت جمهوری و دموکراسی
- ۴ خواست و میل حاکم - موضوع جامعه‌شناسی - نظریه اقتصادی

(فارج ۹۴)

۲۰۰. پدیدآیی این آسیب‌ها، ناشی از چیست؟

«قدرت مقبول غیر مشروع»، «الگوسازی جهان غرب در پیشرفت» و «فروپاشی نظام سیاسی»

- ۱ قدرتی خلاف قانون الهی با تبعیت ناشی از رضایت - دیدگاه تک‌خطی به تاریخ بشر - دگرگونی در ارزش‌ها و هنجارهای سیاسی
- ۲ قدرتی خلاف قانون الهی با عدم تبعیت - دیدگاه عرضی نسبت به تاریخ - چالش فقر و غنا
- ۳ قدرتی خلاف قانون الهی با عدم تبعیت - دیدگاه عرضی نسبت به تاریخ - تغییر لایه‌های عمیق و بنیادین جهان اجتماعی
- ۴ قدرتی خلاف قانون الهی با تبعیت ناشی از رضایت - دیدگاه تک‌خطی به تاریخ بشر - عدم کنترل بحران اقتصادی

۲۰۱. به ترتیب، «مارکس و مالتوس» و «کنت و هانتینگتون» در چه زمینه‌ای با یکدیگر اختلاف نظر

داشتند و از دیدگاه «ارسطو» حاکمیت اکثریت در صورتی که بر مدار خواسته‌های آن‌ها

(سراسری ۹۶)

باشد، چه نامیده می‌شود؟

- ۱ فقر و غنا - جنگ تمدن‌ها - لیبرال دموکراسی
- ۲ دیدگاه سیاسی - تعیین موضوع جامعه‌شناسی - جمهوری
- ۳ دیدگاه اقتصادی - وقوع جنگ در جوامع غربی - دموکراسی
- ۴ توزیع ثروت - تحمیلی بودن جنگ در جوامع غربی - لیبرالیسم

۲۰۲. چرا دانش اجتماعی متفکران از نوع جامعه‌شناسی پوزیتیویستی نیست و به چه دلیل به

(فارج ۹۶)

محدودیت‌های جامعه‌شناسی تفهمی گرفتار نمی‌شوند؟

- ۱ به دلیل این‌که با استفاده از عقل و وحی توان دآوری درباره ارزش‌های اجتماعی را پیدا می‌کنند. - عقل را به‌عنوان یک ابزار مستقل معرفتی به رسمیت نمی‌شناسند.
- ۲ چون با شناخت تفاوت عقل عملی و نظری، شباهتی بین علوم طبیعی و دانش اجتماعی قائل نمی‌شدند. - به تفاوت موضوعات علوم انسانی و طبیعی پی برده بودند.

۳ زیرا با شناخت تفاوت موضوع علم عملی و نظری، دانش اجتماعی را شبیه علوم طبیعی نمی‌دانستند. - شناخت علمی را به شناخت حسی و تجربی محدود و مقید نمی‌کنند.

۴ به دلیل این‌که شناخت علمی را به شناخت عقلی و تجربی محدود و مقید نمی‌کنند. - با شناخت تفاوت موضوع عقل عملی و نظری، دانش اجتماعی را شبیه علوم طبیعی نمی‌دانستند.

۲۰۳. در رویکرد تفسیری؛

۱ جوامع و فرهنگ‌ها باید از منظر خودشان مطالعه شوند و امکان داوری و مقایسه فرهنگ‌ها وجود ندارد.

۲ امکان مقایسه ارزش‌ها برای تشخیص ارزش‌های صحیح از ارزش‌های غلط به وجود می‌آید.

۳ یافتن راهی برای داوری علمی درباره ارزش‌های اجتماعی به‌ویژه در عرصه قدرت، ضروری دانسته می‌شود.

۴ ارزش‌های انسانی را قابل مطالعه نمی‌دانند، از این‌رو با ارزش‌زدایی از قدرت، آن را به‌عنوان پدیده‌ای خنثی مطالعه می‌کنند.

۲۰۴. در رابطه با موضوع «قدرت» و «مشروعیت» هر یک از مطالب زیر با چه مفهومی مرتبط است؟

(سراسری ۹۸، باکلی تغییر)

- بدون پذیرش و توافق دیگران پدید نمی‌آید.

- بدون استفاده از تهدید و با رضایت طرف مقابل به دست می‌آید.

- راننده متخلفی که جریمه می‌شود.

۱ قدرت - قدرت مشروع - قدرت فاقد مشروعیت

۲ مقبولیت - مشروعیت - تبعیت با اکراه

۳ قدرت مشروع - قدرت اجتماعی - قدرت غیرمشروع

۴ قدرت اجتماعی - قدرت مقبول - قدرت فاقد مشروعیت

۲۰۵. به ترتیب، رویکرد «تبیینی» نسبت به «پدیده‌های اجتماعی» و «تفسیری» نسبت به «کنش‌های

(سراسری ۹۹)

انسانی» چگونه است؟

۱ تبیین معنا و محتوای آن‌ها با روش حسی و تجربی صورت می‌پذیرد. - تنوع و تکرار اهداف کنشگران به مطالعه کتی نیاز دارد.

۲ میان پدیده‌هایی که قبلاً در ارتباط با هم دیده می‌شده‌اند، روابط جدیدی مطرح می‌شود. - فهم دلالت‌های کنش مستلزم دسترسی به معنای ذهنی آن‌ها است.

۳ به بیان چرایی یک پدیده یا نشان دادن علت ایجاد یا زوال آن می‌پردازد. - تنوع و تکرار معانی موجب پیچیدگی کنش‌ها و دشواری فهم معانی آن‌ها می‌شود.

۴ پدیده‌ها را مستقل از یکدیگر و بدون توجه به معنای آن‌ها مورد مطالعه قرار می‌دهد. - برای فهم دلالت‌های کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند مراجعه کنیم.

۲۰۶. طبق نظریهٔ ارسطو، به ترتیب آریستوکراسی، الیگارشی و موناشرشی چه نوع حکومت‌هایی هستند؟

(سراسری ۹۹)

۱) اقلیتی که بر مبنای حق و فضیلت حکومت می‌کنند. - اقلیتی که بر مبنای میل و خواست خود تصمیم می‌گیرند. - حکومت فرد براساس فضیلت است.

۲) حکومت فردی بر مبنای میل و خواست خود است. - اکثریتی که بر مبنای حق و فضیلت تصمیم می‌گیرند. - حکومت اقلیت براساس اهداف و اغراض خود است.

۳) اقلیتی که قدرت را در جهت منافع خود به کار می‌گیرند. - اقلیتی که بر مبنای میل و خواست خود حکومت می‌کنند. - حاکمی که فضیلت و حقیقت را ملاک حکومت می‌داند.

۴) حکومت نخبگانی است که از امتیازات طبقاتی برخوردار بوده‌اند. - حکومت فردی بر مبنای حق و فضیلت است. - حکومت اقلیتی از سرمایه‌داران است که در برابر مردم مسئول نیستند.

(سراسری ۱۳۰۰)

۲۰۷. به ترتیب هر یک از موارد زیر نتیجهٔ چیست؟

- امکان‌پذیر نمودن پیش‌بینی رفتار دیگران

- افول معانی

- حذف اراده و خلاقیت از زندگی اجتماعی

- ایجاد مانع در برابر توسعه

۱) نظم اجتماعی - نادیده گرفتن کنش اجتماعی - تأکید بیش از اندازهٔ رویکرد تبیینی بر نظم و ساختارهای اجتماعی - ارزیابی‌های اخلاقی و نگاه وسیله‌ای به قدرت و ثروت

۲) معنای زندگی - نادیده گرفتن قواعد اجتماعی - تأکید بیش از اندازهٔ رویکرد انتقادی بر نظم و ساختارهای اجتماعی - ایجاد نابرابری‌های اجتماعی

۳) نظم اجتماعی - بحران هویت - روی آوردن به جامعه‌شناسی تفسیری - نادیده گرفتن دانش و نقش تعادل‌بخش آن

۴) قواعد اجتماعی - تزلزل فرهنگی - سلب شور زندگی از انسان‌ها - ممانعت از دستیابی به سعادت و کمال حقیقی

شاه‌کلید

- اندیشمندان دارای نظریهٔ سیاسی ← ارسطو و فارابی
  - اندیشمندان مخالف یکسان‌انگاری علوم طبیعی و انسانی ← دیلتای و وبر
  - اندیشمندان مارکس و مالتوس: اختلاف در نظریهٔ اقتصادی
  - دارای اختلاف نظر کنت و هانتینگتن: اختلاف در وقوع جنگ در جوامع غربی
○ مونارشی و استبدادی: فرد ○ آریستوکراسی و الیگارشی: اقلیت ○ جمهوری و دموکراسی: اکثریت ○ مونارشی، آریستوکراسی و جمهوری: فضیلت ○ استبدادی، الیگارشی و دموکراسی: میل حاکم	از نظر تعداد حاکمان از نظر روش حکومت	○ اشتراک نظام‌های سیاسی ارسطو
- قدرت مقبول نامشروع: مخالف قانون الهی با تبعیت بارزایت
  - جامعه‌شناسان تفسیری ← کنش و معنا / نظریه‌پردازان کنش اجتماعی
  - محدودیت جامعه‌شناسی تفسیری: محدود کردن علم به شناخت حسی و تجربی
  - رویکرد تبیینی نسبت به پدیده‌های اجتماعی ← بیان چرایی یک پدیده یا نشان دادن علت ایجاد یا زوال
  - رویکرد تفسیری نسبت به کنش‌های انسانی ← تنوع و تکثر معانی عامل پیچیدگی کنش‌ها و دشواری فهم معانی آن‌ها

رسته کلید

۲۰۲) گزینهٔ ۳

۲۰۱) گزینهٔ ۳

۲۰۰) گزینهٔ ۴

۱۹۹) گزینهٔ ۲

۲۰۶) گزینهٔ ۱

۲۰۵) گزینهٔ ۳

۲۰۴) گزینهٔ ۴

۲۰۳) گزینهٔ ۱

۲۰۷) گزینهٔ ۱